

Салдацький патрет (скорочено)

Григорій Квітка-Основ'яненко

Григорій Квітка-Основ'яненко

Салдацький патрет

Латинська побрехенька, по-нашому розказана

Стислий переказ твору, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу.

Був собі колись маляр... не згадаю, як звали. Як тільки щось побачить, так з нього і портрет змалює. Раз змалював він нашого отця Микити кобилу. Ми поставили портрет біля панотцевого двора і підперли. І так виглядало, ніби справді кобила стоїть. Ось іде отець Микита, трошки вже п'яний, побачив кобилу і каже, що його наймит Охрім ледащо, бо вже ніч скоро, а кобила вийшла без нагляду. Підійшов тихенько отець ловити її, накинувся та й впав разом з нею. Потім довго стояв здивований. А попадя не знала, що з ним і робити: і віддувала, і водою бризкала, та на превелику силу з місця звела. Цілу ніч трясся отець.

Ось такий був вправний маляр... тепер згадав: його звали Кузьмою Трохимовичем. Ходив у синій юпці, тяжинових широких штанях, каламайковим поясом пузо підперезане, а зверху китаєва черкеска; шкапові чоботи добрі, з підковами; волосся чорне, під чуб підстрижене, а уси собі риженькі, та густі, та довгі. Горілки сильно не пив, співав у церкві. Але дуже любив нюхати кабаку. Був собі пузатий добре, а родом з Борисівки, Курської губернії. А там були найкращі богомази, іконописці й малярі. У нашому селі Кузьма зеленів нову дзвіницю. Нам і москаль міг це зробити, але брав плату велику і малював не так гарно.

Раз почув якийсь пан, що дуже кохавсь у огородах про Кузьму. Щоліта горобці викльовували панові все, що він сіяв. Так він покликав Кузьму і сказав намалювати солдата, щоб горобці боялися. Пообіцяв десять рублів і восьмуху горілки.

Змалював Кузьма солдата, як живого, навіть ще гіршого: пикатий, мордатий, із здоровенними вусами. Мундер на ньому лепський, зброя як справжня. А як задивишся на нього, так, бачиться, вже і ворушиться.

Намалювавши солдата, Кузьма подумав, що треба випробувати портрет на якомусь ярмарку. Коли будуть його жаяхатись і лякатись, тоді можна брати гроші від пана.

Поїхав Кузьма у Липці. Вночі він поставив портрет на ярмарці і підпер добре. А сам за портретом нап'яв яточку та й сів, щоб прислухатись, що буде народ казати. Кузьма задрімав.

Ще не світало, а вже Кузьма Трохимович і скочив, понюхав кабаки, прочхавсь, протер очі полою, підперезавсь, насунув шапку по самий ніс і сів у ятці, щоб

прислухатись.

Спершу засвітилось у кабаці. Вже і в Липцях завелися кабаки, неначе у Расеї, на московський лад. І вже не шинок зоветься, а кабак. У кабаку дурили людей: коли купуєш горілку у свою посудину, то не доллють; як п'єш, то так ніби "по бороді потекло, а у рот не попало". Оттака-то їх московська віра, щоб зо всякого зідрати.

З кабака вислали надвір підтовкачку, щоб заманити когось у кабак. Вибіг якийсь патлатий, став біля дверей і вздрів, що стоїть солдат зі зброєю, та й став гукати, що у кабаці бійка, треба розборонити. А вони вже солдатів горілки за те наллють. Стоїть солдат, не ворухиться. Москальча кричить, а салдат ні з місця. Побіг москаль в кабак і зачинився. Кузьма лиш усміхнувся.

Зійшло сонце, почали і наші люди їхати, щоб зерно продавати. Тут жито, овес, ячмінь, пшениця, гречка. Прийшов час подушне платити, то й люду багато на ярмарку, хочуть щось заробити.

Іде собі Охрім до криниці, дивиться: стоїть солдат. Охрім був звичайним хлопцем, привітався і пішов. А як йшов назад, подумав, що тут десь є постій солдатів. Тому спитав солдата, чи не треба коням вівса, чи якого борошна. Потім запропонував кабаки понюхати, але солдат мочав. То Охрім налякався, щоб не насварився на нього, та й пішов. А Кузьма регочеться, аж за боки береться.

Почали йти жінки з паляницями, пиріжками, м'ясом. Спереду йшла Явдоха Колупайчиха, гарна молодиця, чорнява, мордата, трошки кирпатенька, одягнена в очіпок, кожух, спідницю каламайкову.

Молодиці сказали Явдосі, щоб вибрала місце, де ставати торгувати. Явдоха узяла з чужої коробки паляницю та й покотила навпаки сонця. Паляниця опинилась біля салдацького патрета. Явдоха не стала біля нього, бо боялася, що солдат наробить лиха: в одної щипне, у другої хватне. Сховала собі чужу паляницю і на інше місце пішла.

Перевела Явдоха свій цех через дорогу; поворожила знов другою, теж чужою булкою і між свої положила. Узялася всіх торговиць садити, як сама хотіла.

Тільки стали торгувати, як з'явився москаль біля них. Хотіли його збутись. Тому Явдоха узяла з чужої коробки три в'язки бубликів і пішла до патрета, поклонила йому та й попросила вигнати москаля. Розглянула, що солдат не справжній, засоромилась, почервоніла і пішла геть. А москаль, справді, як побачив, що Явдоха пішла до солдата, щез. Кузьма сміявся.

А тим часом людей стало на ярмарку дуже багато. Продавали все: миски, ложки, тарілки, ночовки, діжі, лопати, сівці, черевики, книжки, образи, кабаку, тютюн у папушах, підкови, гвіздочки, сокири, струковатий перець на нитках, родзинки, хвиגי, цибулю, усякі сливи, горіхи, мило, медянички, свічки... Були кожухи, усякі пояси, шапки, і козацькі, і каплоухі. Був і дівчачий товар: стрічки, скиндячки, серги, баєві юпки, плахти, шиті рукава і хустки; жіноцькі очіпки, серпанки, запаски, кораблики, рушники, і шиті, і з мережками, щітки, гребні, днища, веретена, сіль товчена, глина жовта, запанки голов'яні, персні, черевики... аж утомишся, розказуючи.

Той купує, той торгує, той божиться, той прицінюється, той спорить, той товариство

склика; той на жінку гука, ті лаються, ті йдуть могоричі запивати. Діти, погубивши матерів, пишать. А там, чути, скрипка грає з цимбалами. Матвій Шпонь продав сіль, розщитавсь і водить музиків по ярмарці. Вже й шапку загубив, в одній руці пляшка, а у другій чарка.

А ведмідь реве і танцює. Циганка ворожить. Таке діялось там, що й розказати усього не можна. І усякий народ, що йде біля патрета, шапку зніме і привітається. Кузьма лиш думав: "Добре наше діло: побачимо, що дальш буде".

Та ось з'явився справжній салдат. І вже один рушничок у молодички вкрав, в перекупки бумажну хустку потягнув, відрізав з воза вінок цибулі і зараз за півціни й продав, та усе так хитро та мудро зробив, що ні жоден хазяїн і незчувсь. Потягнув із воза мішок з грушами. А коли його догнали, почав на людей кричати: "А зачим ви мені тагда не сказали, как я з воза мішок узяв?". Почав кричати, що їхнім мішком забруднився, вимагає гроші на чистку. А тоді побачив портрет і сказав іти до нього. Побоялись наші, заплатили солдатові, ще й горілки дали.

Ось і дівчата виходять показатися між людьми. Одна від другої чорнявіша, одна від другої краща. В самих баєвих червоних юпках, що так, як мак цвіте. Скиндячки на головах, коси у дрібушки позаплітувані, у сорочок і рукава, і ляхівки повишивані та повимережувані; на шиях намиста у кожної разків по десять. Вийшли витрішків купувати, та щоб чи не пожартують парубки з ними.

Дівчата побачили солдата. Озираються та, як тії пави, вихиляються, щоб салдат до них озирнувся та зачепив би котру. Хотіли сказати, щоб з товариством приходив до них на вечорниці, бо вже вони дуже давно бачили що путне, а свої парубки остили і обридли.

Домаха вирішила піти до солдата. Йде, озирається, пісеньки мугиче, хусточкою помахує. І проворна, і жартовлива була. Дівчата побачили, що солдат її не зачіпає. Вона вже й хусточку перед ним кинула. А салдат все стоїть. ...а далі як придивилась, як зареگочеться на усю вулицю, говорити не може. Сказала дівчатам, ті собі регочуться.

Кузьма вже думав додому їхати, як почало надходити парубоцтво: шевчики, кравчики, ковалі, свитники, гончарі. Поторгувавши, понадівали хто нову свиту, хто китаєву юпку, хто ще батьківський, хоч і старий, та жупан, попідперізувавшись, понадівали шапки козацькі. Позакручувавши уси, ідуть лавою, співаючи московські пісні: "При далінусці стояла".

Побачивши дівчат, потягнули за ними, щоб стіною на них наперти; а як вони розбіжаться, так тут і ловити, і пожартувать, і поженухатись. От ідуть і їх ватажок, Терешко-швець, зняв перед солдатом шапку та привітався. Тут як зарегочеться увесь народ: солдат не справжній.

Терешко почервонів. А потім сказав, що побачив, що це портрет. Просто хотів посміятись з маляра, що так погано малює. Бо й сліпий розгледить, що се патрет, а не живий чоловік. Та й чоботи не так намальовані, не схожі на справжні. Терешко дуже радий був, що спокутував із себе біду.

Кузьмі стало досадно, неначе тертого хріну понюхав. Вирішив перемалювати

чоботи. Виліз із своєї ятки, достав палітру і підмалював, як там швець надряпав. Каже Кузьма: "Нехай подожду, поки краска підсохне, а там і вбиратимуся додому. Тепер швець не скаже, що не так чобіт намальований".

Аж гульк! Терешко з парубками, не догнавши дівчат, вернулись навперейми і йдуть знову побіля салдацького патрета. Один парубок показав Терешкові, що чоботи вже перемальовані. А Терешко знову сказав, що вже мундер не туди дивиться. Треба, щоб рукава ось так.

"А зась не знаєш? — обіззався Кузьма Трохимович з своєї ятки, — швець знай своє шевство, а у кравецтво не мішайся!".

Як же зареگочеться увесь базар, слухаючи сюю кумедію і що Кузьма Трохимович так відрізав Терешка-шевця! Як підняли Терешка на сміх! Реготались з нього, реготались, а Терешко аж забіг не знать куди. Кузьма ж Трохимович, тихенько собі посміявшись та зібравшись з патретом і з усім своїм крамом, поїхав до свого пана та по уговору грошики й горілочку з нього зчистив та й прав.

Ярмарок розійшовсь. Тільки вже Терешкові ввірвалась нитка верховодити хоч на вулиці, або на вечорницях, або і у шинку. Тільки що забалаянтрасить, а тут йому хто-небудь і відріже: "Швець знай своє шевство, а у кравецтво не мішайся!" — то так язик й прикусить і вже нічичирк.

Стислий переказ твору, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу.